

Fordypningsoppgave

VBU723 Psykososialt arbeid med barn og unge

Hvordan kan ansatte i barnehagen avdekke at barn utestenges fra lek og forhindre at utestengelse skjer

Heidi Mordal Ilestad

Totalt antall sider inkludert forsiden: 28

Molde, 24.05.2018

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	☒
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none"> • ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands. • ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt. • ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt. • har alle referansene oppgitt i litteraturlisten. • ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	☒
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§14 og 15.	☒
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert i Ephorus, se Retningslinjer for elektronisk innlevering og publisering av studiepoenggivende studentoppgaver	☒
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	☒
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	☒

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 15

Veileder: Helene Hoemsnes

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven, §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Dato: 24.05.2018

Antall ord: 8680

Sammendrag

Formålet med fordypningsoppgaven min har vært å belyse temaet mobbing i barnehagen. Utfra egne erfaringer, forskning og teori har jeg valgt å ha fokus på utestengelse fra lek, da leken er barnas viktigste arena for sosialisering og læring. Blir man utestengt fra lek blir man utestengt fra det fellesskapet som leken skjer i og det påvirker barnets psykiske helse. Forskning (Lund et al. 2015) peker på at det i hver barnegruppe er 1-2 barn som systematisk blir utestengt fra leken i barnehagen og at flere av de voksne som jobber i barnehagen ikke tar tak i dette.

Gjennom teori vil jeg si noe om lekens verdi og viktighet, forklare begrepet mobbing i barnehagen og hvordan mobbeatferd kan sees og være blant små barn. I tillegg er kommunikasjon en viktig faktor når man skal jobbe med dette i barnehagen. Både kommunikasjon med barn og hvordan man i personalet kan jobbe med temaet og bli en lærende organisasjon.

Det har vært forsket lite på mobbing som fenomen i barnehagen i Norge. Den store undersøkelsen som ble gjennomført i 2015 vil derfor danne grunnlaget for hvordan mobbing kan sees og oppleves i barnehager i Norge, både i et barneperspektiv, samt ansatte og foreldre. Ettersom min problemstilling er knytt opp mot ansatte i barnehagen vil ikke fokuset være på foreldrene, selv om det i alt arbeid man gjør fordrer et godt samarbeid. Internasjonal forskning er også interessant å trekke inn. Da kan man dra paralleller til den norske måten å tenke på og drive barnehage, og mye av forskning som skjer kan ha direkte overføringsverdi til våre barnehager.

Man skal heller ikke glemme styringsdokumenter, som er det lovverket vi til enhver tid må forholde oss til. I barnehagen er rammeplanen det viktigste dokumentet, en forskrift fra loven. Den nye rammeplanen trådte i kraft fra 01.08.2017 og legger føringer for hvordan vi skal jobbe i barnehagen, hva vi må og skal. Heldigvis har mobbing og psykisk helse kommet sterkere inn som tema i rammeplanen, det skal komme alle barn til gode.

Innhold

1.0	Innledning	1
1.1	Introduksjon og bakgrunn for valg av tema	1
1.2	Problemstilling	2
1.3	Avgrensninger	3
1.4	Definisjoner	3
2.0	Teoretisk referanseramme	4
2.1	Lek	4
2.1.1	Voksenrollen i leken	5
2.2	Mobbing i barnehagen	7
2.3	Kommunikasjon	9
3.0	Metode og fremgangsmåte	12
4.0	Presentasjon av funn relatert til problemstilling	13
4.1	Hele barnet, hele løpet; mobbing i barnehagen	13
4.2	The Bernese Program against Victimization in Kindergarten and Elementary School.....	14
5.0	Drøfting	15
5.1	Forebygge	15
5.2	Avdekke.....	18
6.0	Avslutning	20

1.0 Innledning

1.1 Introduksjon og bakgrunn for valg av tema

Jeg var tidlig bestemt på at mitt tema for fordypningsoppgaven skulle være innen mobbing i barnehagen. Dette er et veldig dagsaktuelt tema, samt at barns psykiske helse er avhengig av å ha opplevelsen av å ha gått i en barnehage man føler seg trygg og som en del av fellesskapet. Mobbing i barnehagen er ett stort og vidt område som favner mye. Jeg ønsket å sette fokus på den delen av mobbebegrepet som omfatter utestengelse fra lek. Hvordan ser det ut i praksis og hvordan skal man som voksen se og forhindre at det skjer. Det viser seg av forskning som er gjort både i Norge og internasjonalt, at det barn opplever som mest sårt er å bli utestengt fra leken og fellesskapet. Derfor ble det naturlig for meg å ikke favne hele mobbebegrepet, men ha hovedfokus i drøftingen min på utestengelse. Jeg hadde også noen runder der jeg tenkte over hvilket perspektiv jeg skulle ta. Skulle det være barnas perspektiv, foreldresamarbeid eller de ansatte sitt perspektiv på utestengelse. Jeg valgte å avgrense det til å gjelde hvordan de ansatte i barnehagen skal avdekke at barn utestenges og forhindre utestengelse. Dette fordi den viktigste jobben for å forhindre dette er hvordan vi som jobber med barna velger å gripe an de ulike situasjonene, legge til rette for god lek som inkluderer alle og hvordan vi snakker til og med barn og hverandre. Ved å ha voksenperspektivet når jeg drøfter teori, vil dette også være et arbeid jeg kan ta med tilbake til mine kollegaer og jobbe videre med, noe som også var viktig for meg ved valg av tema og problemstilling.

Rammeplan for barnehagen er det viktigste styringsdokumentet vi som jobber i barnehage har. Fra 1.august 2017 fikk vi en ny rammeplan som er veldig tydelig på hva vi skal jobbe med for å fremme barns fysiske og psykiske helse.

«Barns fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen skal bidra til at barn trives og opplever livsglede, mestring og en følelse av egenverdi, og han skal forebygge krenkelser og mobbing. Om et barn opplever å bli krenket eller mobbet, må barnehagen håndtere det, stoppe det og følge det opp».

(Kunnskapsdepartementet 2017, 11)

Før ny rammeplan trådte i verk var det gjort et grundig arbeid og regjeringen har vært tydelige på at de synes barnehage er viktig og noe det skal satses på. I den sammenheng kom det i 2016 en stortingsmelding, nr.19: tid for lek og læring. Der pekes det på

viktigheten av god kvalitet i norske barnehager og at barnehagen skal være til barnets beste. Her nevnes også de ansatte sin betydning og verdien av god kompetanse for å nettopp kunne legge til rette for at hvert enkelt barn skal bli møtt med respekt og likeverd. Selv om jeg synes mye av stortingsmeldingen handler om å forberede barn til skolestart, har den mange gode visjoner om hvordan kvalitet i barnehagen skal være her og nå. En kvalitet som skaper grobunn for barns lek, som er viktig for å få følelsen av å være en del av fellesskapet.

Utdanningsdirektoratet har også kommet med en del veiledere for de som jobber i barnehagen. Overskriften er Barn sin trivsel- voksne sitt ansvar. En av disse veilederne handler om forebyggende arbeid mot mobbing, som starter i barnehagen. Veilederen støtter og viser også til rammeplanen som det viktigste styringsdokumentet vi har i barnehagen. Veilederen er ment som en støtte til de som jobber i barnehagen, og kommer med konkrete råd til hvordan man kan observere barna og samspillet mellom dem, og hvordan man som voksen kan medvirke på en positiv måte i barnas lek.

Det finnes altså flere styringsdokument og veiledere som påpeker viktigheten av å forebygge mobbing og at det er veldig viktig at denne jobben starter i barnehagen, det er her man har størst forutsetning for å avlære handlingsmønstre som ikke er gode. Til tross for alle gode dokumenter som skal hjelpe oss i arbeidet ser jeg i min jobb i barnehagen ofte barn som utestenges fra leken eller andre arenaer der de ikke blir en del av fellesskapet og voksne som synes det er vanskelig å håndtere disse situasjonene. Barnas måte å stenge ute på kan være både tydelig kommunisert med «nei, du får ikke bli med» og mer utydelige signaler som blikk, snu seg vekk når barnet kommer eller overse. De voksne sin kunnskap om hvordan møte et barn, viktigheten av leken som arena for å gi barna en meningsfylt hverdag i barnehagen er tema jeg synes er viktig. Hvilket blikk har de voksne på barnets lek og hvilket verdisyn ligger til grunn når man møter ett barn er sentrale aspekter for å kunne avdekke at utestengelse skjer og kunne forhindre at det skjer igjen. Derfor vil jeg i teoridelen av oppgaven ha fokus på lekens betydning, teorier om kommunikasjon med barn i tillegg til mobbing som fenomen i barnehagen.

1.2 Problemstilling

Hvordan kan ansatte i barnehagen avdekke at barn utestenges fra lek og forhindre at utestengelse skjer.

1.3 Avgrensninger

I denne oppgaven er hovedfokuset på de eldste barna i barnehagen. Mobbeatferd i barnehagen kan vi se allerede i tidlig alder (2 år) med hyppige negative handlinger som biting, dytting, ta fra hverandre leker osv. Men man diskuterer om denne typen atferd er en del av den naturlige utviklingen til barna og om det kan kalles mobbing når de er så små? Man må selvfølgelig ha fokus på dette fra barna er små, da man vet at negative handlinger kan utvikle seg til varige handlingsmønstre. Men med min problemstilling om utestengelse som mobbeatferd, vil jeg i drøftingsdelen vise til eksempler fra hendelser med de største barna i barnehagen, fra 4-6 år.

Ansatte i denne sammenheng er alle som jobber med barn i barnehagen. Jeg omtaler alle som voksne, uavhengig av hvor mange år man har jobbet i barnehagen, alder, kjønn og utdanning. I det daglige arbeidet med barna har alle en plikt til å forhindre utestengelse fra lek og fellesskap og bidra til at barna skal oppleve barnehagen som et trygt sted å være.

1.4 Definisjoner

Det finnes mange definisjoner på mobbing, og ingen er mer rett eller feil enn andre.

Definisjoner kan man tilpasse til kontekst og en definisjon referert av Idsøe og Roland (2017, 15) er den som traff oppgaven min best og som peker på mobbing i barnehagen.

«I barnehagen kan mobbing forstås som at barn utsettes for negative hendelser fra andre i lek og samspill, der de opplever å ikke være en betydningsfull person for fellesskapet.»
(Lund og Helgeland, 2015)

I tillegg har forskerne bak prosjektet hele barnet- hele løpet laget en definisjon som vektlegger barnets opplevelse av krenkelser knyttet til ekskludering fra fellesskapet, og de voksne sin rolle i forhold til å legge til rette for inkludering. Denne definisjonen bidrar til å utvide forståelsen for de utfordrende sosiale prosesser som skjer i barnehagen, mellom barn og mellom barn- voksne:

«Mobbing av barn i barnehagen er handlinger fra voksne og/eller andre barn som krenker barnets opplevelse av å høre til og være en betydningsfull person for fellesskapet.» (Lund, Gotfredsen, Helgeland, Nome, Kovac og Cameron 2015, 45)

2.0 Teoretisk referanseramme

For å kunne forstå hvor viktig det er for barn i barnehagen å føle seg inkludert og som en del av fellesskapet, må man ha kunnskap om betydningen av lek i et barns liv. Leken er både indremotivert for barnet og barnets egen kultur. Det er også en arena hvor man både kan lære, utvikle seg og føle seg som en del av fellesskapet. I tillegg vil det være viktig å si noe om hvordan voksne bør være i sin kommunikasjon med barn for å legge til rette for at gode relasjoner kan skapes, både mellom voksne og barn og barna imellom. Gode relasjoner er alltid den voksne sitt ansvar! Og så vil jeg si noe om mobbing som fenomen i barnehagen. Denne teorien vil sammen med funn fra søk på aktuelle fagartikler, danne grunnlaget for drøftingen senere i oppgaven.

2.1 Lek

«Lek er en vesentlig side ved barnekulturen, og barnekulturen spiller en viktig rolle for sosialiseringprosessen barnet gjennomgår. På den måten blir lek av grunnleggende betydning for utviklingen av personlig og kulturell identitet gjennom barneårene». (Lillemyr 2001, 17).

I alle år og generasjoner har leken vært en viktig arena i et barns liv. I leken er det på liksom og barnet kan på den måten både ta en pause fra det virkelige liv, samtidig som man ser at viktige hendelser i et barns liv kan bearbeides gjennom leken. Innholdet i leken kan forandre seg fort samtidig som konteksten forandrer seg når barn går ut av leken eller nye barn kommer til. I leken kan barna prøve ut sin forståelse av virkeligheten, men i et miljø der det er på liksom. Vi voksne opplever og tolker ofte leken til barna som et middel til å lære, men det er viktig å også huske på at for barna er leken et mål i seg selv.

«For barnet har leken ofte et lokkende, lystbetont preg og den er derfor et mål i seg selv. Den er viktig i seg selv, uten å være et middel i forhold til noe annet.» (Lillemyr 2001, 18).

Lillemyr (2001) påpeker også at det er vanskelig å gi en tydelig definisjon av lek, fordi leken er knyttet til alle sider ved et barns liv og utvikling. Vi kan alle si at vi vet hva lek er, men når man skal definere lek blir det vanskelig. Kanskje er det ikke så viktig å gi en definisjon av lek, men vi som jobber med barn må vite at leken er viktig for barn og på hvilke områder den er viktig, både sett fra et språklig og sosialt perspektiv. Samtidig som leken er viktig for hvert enkelt barn er den også viktig for fellesskapet. Leken er samlende

og samspill med andre er viktig for å få til leken. I sin bok beskriver Lillemyr (2001) fire dimensjoner for en helhetspedagogisk forståelse av lek:

1. Det er typisk at leken er indremotivert. Det vil si at barnet forbinder lek med spenning og lyst, og noe de vil være en del av.
2. I leken setter barnet virkeligheten til side. Barnet vet at det er på liksom og kan sette seg selv som person til side. Ved å gå inn i en rolle eller gå fullstendig inn i en aktivitet, gir dette barnet en mulighet til å utfolde seg, uten å bli vurdert med tanke på mestring. Leken i seg selv gir lav risiko for å mislykkes.
3. Barnet selv har kontroll med det som skjer og kan ta egne valg, initiativ og sette grenser. Barnet må tilpasse seg andre samtidig som det kan bestemme sin egen medvirkning selv.
4. Samspillet i leken er viktig. For å delta i leken kreves det at barnet kan kommunisere på flere plan og det må skjønne hva som er lek og reglene for samspillet.

Han påpeker at dette ikke skal oppfattes som en definisjon av lek, men som en ramme for forståelse av lek utfra et helhetlig perspektiv (Lillemyr 2001, 34-35).

2.1.1 Voksenrollen i leken

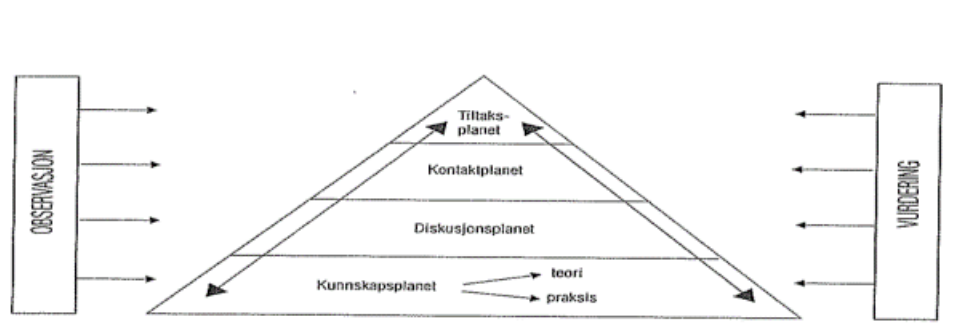
Ettersom problemstillingen min dreier seg om hvordan de voksne i barnehagen skal se og forhindre utestengelse vil det være viktig å si noe om den voksne sin rolle i barnas lek og lek som pedagogisk virkemiddel. Det er delte meninger om den voksne som aktør i barnas lek, noen vil ha motforestillinger mot å tre inn i barnas lek med fare for at den blir ødelagt. Det vil være viktig å tenke over sin egen rolle som voksen i leken og at man går inn i leken på barnas premisser. Rammeplan for barnehagen sier blant annet dette om leken:

«Leken skal ha en sentral plass i barnehagen, og egenverdien til leken skal anerkjennes. Barnehagen skal bidra til at alle barn kan oppleve glede, humor, spenning og engasjement gjennom lek- alene og sammen med andre. Personalet skal være bevisst på og vurdere sin egen rolle og deltagelse i lek. Personalet skal ta initiativ til lek og aktivt bidra til at alle kommer inn i lek».

(Kunnskapsdepartementet 2017, 20- 21).

Rammeplanen er tydelig på barnehagen og de voksne sitt ansvar i forhold til barns lek. I dag er det en større aksept enn tidligere for å gå inn i barnas lek. Lillemyr (2001) påpeker at det kan være særlig grunn for pedagogen å gå inn i leken når målet er å lære barn rolleteknikker, hjelpe barn til å bli akseptert som deltager i leken, videreutvikle leken og bidra til å «styre» leken når noen barn dominerer negativt overfor andre barn.

Lillemyr (2001) presenterer i boken sin en arbeidsmodell for aktiv bruk av lek som pedagogisk virkemiddel:

Med denne modellen som utgangspunkt vil man ha et solid grunnlag for å bruke lek som pedagogisk virkemiddel.

Kunnskapsplanet innebærer at man må skaffe seg kunnskap om barns lek, både praktisk og teoretisk. Man må vite noe om lekens egenart, form, innhold og lekens betydning for barnet, samt ha kjennskap til ulike typer lek. Kunnskapsplanet vil gi en forståelse for hvor viktig lek er for barnet selv og samfunnet. På den måten dannes en viktig basis for neste trinn på modellen.

Diskusjonsplanet innebærer at man trenger kontakt og samarbeid med andre for å diskutere sider ved barns lek. Dette kan være både andre pedagoger og foreldrene. Diskusjonene kan dreie seg om lek som fenomen, men det viktigste vil være hvilken rolle man skal ta i leken og lekens pedagogiske verdi. Det vil på dette planet også være viktig at man kan observere barn i lek for å støtte under diskusjonen.

I neste nivå, kontaktplanet skal pedagogen etablere kontakt med barnas lek. Her kreves det at man blir akseptert av barna som leker, slik at man får komme inn i leken. Man bør komme inn i leken på barnas premisser og kunne gå inn og ut av leken uten at det får konsekvenser for lekens kvalitet og innhold. Man vil på dette nivået få et innenfraperspektiv som vil gi nyttig kunnskap om leken.

Arbeidet på de tre plan som til nå er beskrevet, danner grunnlag for arbeidet på det siste planet, tiltaksplanet. Det er først på dette planet det praktiske arbeidet med å bruke lek som virkemiddel starter. Det kan være ulike årsaker til at man vil bruke lek som pedagogisk virkemiddel, det kan være enkeltbarn som trenger å styrke sin posisjon i gruppen, eller et generelt behov for å bedre det sosiale klimaet i gruppen eller løse konflikter som har oppstått. Alt dette krever at pedagogen er aktiv i barnas lek, men på barnas premisser. Så her må man jobbe mye med sin egen rolle som voksen, som skal samsvare med barnegruppens funksjoner og behov.

2.2 Mobbing i barnehagen

«I barnehagealderen kan vi heller snakke om at mobbeatferd er i oppstarten og kan stabiliseres dersom ingen voksne er våkne og griper inn. Blir atferden etablert snakker vi om mobbing». (Idsøe og Roland 2017, 15)

De har bevisst valgt å bruke begrepet mobbeatferd i stedet for mobbing, på grunn av utviklingsmessige faktorer som gjør dette mer hensiktsmessig for barn i barnehagealder.

I sin bok presenterer Idsøe og Roland (2017) tre former for mobbeatferd man kan se i barnehagen.

Jeg vil fokusere på den relasjonelle mobbingen som mobbeatferd, der utestengelse fra lek er plassert.

Relasjonell mobbing er utestengelse, ekskludering, bestemme over andre og lage regler for andre. Å ikke bli invitert i bursdag er en ofte brukt metode når det oppstår uenighet i lek for eksempel. Enkeltepisoder som dette er ikke uvanlige, men problemet er om dette får utvikle seg og at de samme barna blir utsatt for dette gjentatte ganger over tid.

Mye av mobbeatferden i barnehagen kan sees som posisjonering i et sosialt hierarki. Man stenger ute andre fordi de enten er redd for å miste sin egen posisjon eller fordi de selv er redde for å bli mobbet. Dette kan beskrives som relasjonell aggresjon.

«De kan bruke relasjonell aggresjon til å ignorere eller ekskludere barn ved å hviske, spre rykter, eller å si «du får ikke leke». Relasjonell aggresjon ses også når man løper bort fra noen og eventuelt oppfordrer andre barn til å gjøre det samme». (Idsøe og Roland 2017, 36)

Små barn som har denne mobbeatferden velger seg gjerne de mest sårbare, som reagerer på mobbingen på en forsterkende måte. Barn som har denne mobbeatferden må lære seg å stoppe med dette. De må heller lære seg å samhandle med andre barn på en konstruktiv måte, der de kan øve opp å vise empati og løse sosiale problemer.

I utgangspunktet kan alle bli utsatt for mobbing, men det er noen risikofaktorer som gjør at noen barn er mer utsatt enn andre. Det kan være at man er mindre enn jevnaldrende, usikre og sensitive, eller at man har en utagerende atferd og har ulike kognitive vansker. Familiens bakgrunn og hvordan barnet har blitt oppdratt er og en risikofaktor. Har man det tøft hjemme og blir utsatt for omsorgssvikt kan man ha større sjanse for å bli utsatt for mobbing.

«Små barn som har vært utsatt for mobbeatferd, trenger ofte hjelp med sosiale ferdigheter, til å få seg venner, og å delta i sosiale grupperinger. De trenger også hjelp til å utvikle, praktisere og anvende selvhevdelse». (Idsøe og Roland 2017, 40)

I tillegg til de som direkte utøver mobbeatferden og den som blir utsatt for det, har man ofte tilskuere. Det er de som ikke nødvendigvis er aktivt deltagende i å mobbe andre, men de gjør heller ingenting for å stoppe det som skjer ved å si ifra. Ofte er frykten for selv å bli mobbet stor eller man mangler kunnskap om hva de skal gjøre for å hjelpe. Tilskuere

som ler eller på andre måter støtter mobbeatferden har større sjanse for å selv bli aktive mobbere.

Observasjon er ett sentralt og viktig begrep for å se og avdekke mobbeatferd. Man må også vite forskjellen på konflikter og mobbing. Konflikter og konfliktløsning er en del av sosialiseringssprosessene og læringen til barn, mobbing er det ikke. Man må også forstå forskjellen på slåssing, erting, negative handlinger mellom likeverdige parter og mobbeatferd. Det kan ofte se likt ut i situasjonen, men ha ulike konsekvenser for de barna som er involverte. Derfor er det viktig å bruke observasjon som metode for å forstå hva som skjer i de ulike situasjonene.

Mobbing og mobbeatferd er et tillært mønster å være mot andre, som man kan avlære.

2.3 Kommunikasjon

For å kunne skjønne når barn blir utestengt fra lek og ikke har det bra, må man som voksen i barnehagen ha noe kunnskap om hvordan man snakker med og om barn. Vi har alle med oss ett sett av verdier og hvordan vi selv har lært oss å bruke viktige verdier som empati og anerkjennelse, vil si noe om hvordan man møter barn som har det vanskelig sosialt og som strever med å komme inn i lek. Å bruke barnesamtaler systematisk kan gi oss nyttig informasjon som man kan bruke for å hjelpe barn som strever. Ofte diskuterer vi disse barna med kollegaer, foreldre og andre instanser, uten at man har snakket med hovedpersonen, barnet selv.

«Hvordan barn ser på seg selv, og hvordan de opplever sin tilværelse og sin situasjon, er ofte så langt unna det vi voksne forstår. Dersom vi gir dem vår positive oppmerksomhet og inviterer dem til dialog om egne tanker og opplevelser, vil vi kunne få innblikk i mye som ellers går oss forbi». (Kinge 2006, 25)

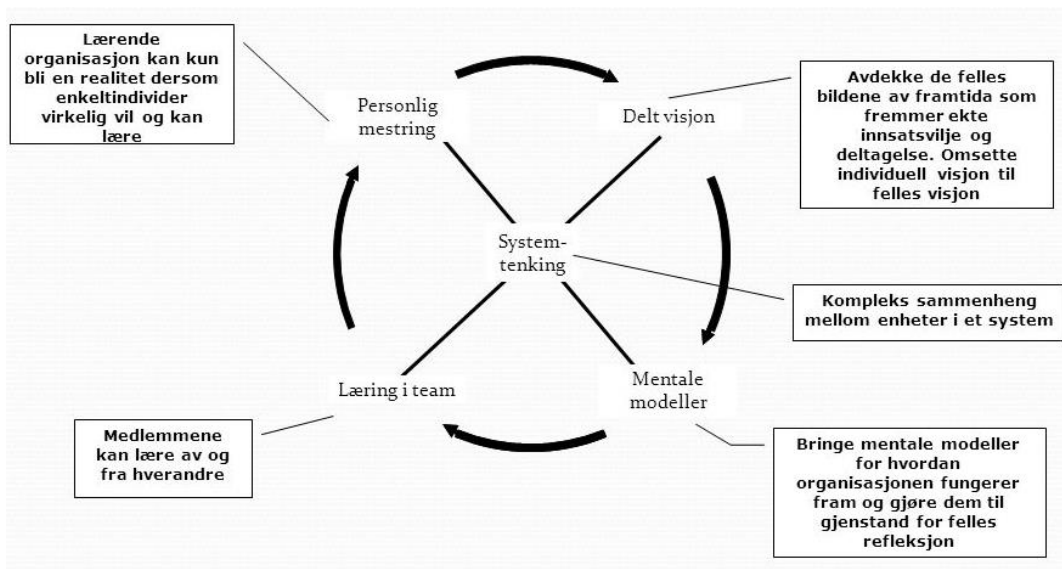
Å være empatisk overfor barn handler i mange sammenhenger om å se meningen bak det barnet sier eller gjør. Det er så lett å definere barn i form av hva de gjør, i stedet for å være undrende rundt hvorfor de har akkurat denne atferden. *«Empati handler om innlevelse, det handler om å fange opp den andres følelser, indre stemning, underliggende emosjonelle budskap, det som ligger under eller bakenfor det som konkret blir uttrykt»* (Kinge 2006, 61) Når man ser et barn som blir utestengt fra lek er det viktig å ha det empatiske blikket eller tankene med seg når man skal snakke med barnet om det som skjer. Vi voksne har lett for å fortolke situasjoner og tilegne barna ulike egenskaper utfra det vi ser, uten å ha

snakket ordentlig med barna og forsøkt levd oss inn i deres oppfatning av situasjonen. Dersom man greier å opptre empatisk i møte og samtale med barn vil de i tillegg til å føle seg forstått også få en større innsikt i sine egne følelser og bidra til økt selvforståelse. I tillegg til empati vil anerkjennelse være viktig i kommunikasjonen. Anerkjennelse er ikke en metode, men en væremåte som vil bidra til god kommunikasjon. *«Å forholde seg anerkjennende innebærer å ta i bruk hele seg, både intellekt og følelser. I den grad den voksne bekrefter barnets initiativ og forstår det barnet kommuniserer, åpnes det for en utvidelse av samhandlingen, og barnet får en positiv opplevelse av sin egen verdi.»* (Kinge 2006,73) Å sette seg ned sammen med barn og bare snakke og lytte til hva de virkelig sier kan gi oss masse nyttig informasjon som vi kan bruke når vi skal hjelpe et barn som blir utestengt fra leken eller jobbe med de som stenger ute.

Kinge (2006) beskriver fire faser når man skal bruke barnesamtaler på en systematisk måte. Den første fasen er planleggings- og forberedelsesfasen. Her bør man tenke gjennom hva målet med samtalen er. Samtidig vil det være viktig at man setter av nok tid, samt at samtalene skjer på et nøytralt rom, som for eksempel personalrommet. De fysiske rammene skal virke inviterende og avslappende. Den neste fasen er kontaktetableringsfasen. For noen kan det være en uvant og unaturlig situasjon og det vil da være viktig å etablere en god relasjon som gir barnet forutsigbare rammer. Man skal også være tydelig overfor barnet hvorfor man har disse samtalene og hva som skal være tema, som i ett tilfelle kan være barnets rolle i leken og hva det gjør med barnet når det ikke får være med i lek. Det vil være viktig at den voksne følger barnet sitt initiativ i samtalen og at vi ikke opptre belærende. Etter kontaktetablering kommer gjennomføringsfasen. Her er det viktig at man tenker over hvilke typer spørsmål man stiller barnet, at man fyller på med kommentarer som «fortell». Det åpner opp for å få tak i barnets tanker. Man må også våge å bli litt privat ved å fortelle historier om seg selv. Her kan man bruke historier man selv har opplevd eller andre barn man kjenner som har opplevd det på samme måte som det barnet man snakker med. Den siste fasen er evalueringsfasen. Dette er den fasen vi ofte «hopper over», men som er veldig viktig for videre fremdrift. Det er nyttig å stoppe opp og evaluere seg selv, hva virket og hva virket ikke. Målet med samtalene er ikke at vi voksne skal lære barna noe nytt, men at de skal bevisst sine egne måter å reagere på og bli kjent med egne følelser. Å bruke samtaler systematisk kan være nyttig sammen med barn som blir utestengt fra leken eller barn som stenger ute, man kan få tak i barnas tanker rundt det som skjer og sammen bli enige om veien videre og hva vi voksne kan bidra med for at dette skal løse seg for barnet.

Fandrem et al. (2013) viser til Senge sin modell om organisasjonslæring

. I modellen presenteres 5 disipliner som er nødvendig for å skape organisasjonslæring: utvikling av felles visjoner, mentale modeller, gruppelæring, personlig mestring og systemtenkning.

«den femte disiplin er et uttrykk for å forstå hele organisasjonen som et system, og at delene i systemet påvirker hverandre- og hele systemet. Systemperspektivet binder sammen og forener de fire andre disiplinene, slik at en kan oppnå en helhetstenkning.» (Fandrem et al. 2013,149)

God kommunikasjon og relasjonsbygging fordrer voksne som jobber mot samme mål og drar i samme retning. Det må skapes en felles forståelse av hvordan vi ser på barn og møter barn i vår jobb i barnehagen. Dette vil ta tid og man snakker om et endringsarbeid mot en lærende organisasjon. Dette er en jobb som må skje i personalet og det må dannes en felles forståelse av viktigheten av lek i et barns liv, samt mobbing som fenomen i barnehagen. Et endringsarbeid vil ofte være nødvendig for å se inn i sin egen organisasjon og hvordan vi jobber i barnehagen, både på individnivå og systemnivå. Det er elementer i modellen som kan være nyttig å ta med seg når man skal avdekke og forhindre utestengelse fra lek, da jeg tenker mye av endringen må skje i systemet rundt barna.

3.0 Metode og fremgangsmåte

Fordypningsoppgaven skal være basert på litteratursøk. Jeg har i mine søk etter aktuelle artikler benyttet ulike databaser. Databasene jeg har søkt i er Idunn, Oria, norart og generelle søk. Jeg startet bredt i mine søk med å benytte søkeord som mobbing i barnehagen, mobbeatferd, lek, lekens betydning, voksne sin rolle i lek, kommunikasjon og tidlig innsats. Jeg var tidlig bestemt på hvilke områder som var aktuelle knytt opp mot min problemstilling og disse søkeordene ga meg mange artikler. I tillegg har jeg kommet over mange linker til artikler og forskning etter hvert som jeg har lest ulike bøker og aktuell teori, da har jeg kunnet søke mer spesifikt på forskning og artikler som det er vist til i bøkene. Temaet mobbing i barnehagen er det som sagt ikke forsket så mye på i Norge, derfor har jeg underveis blitt nysgjerrig på forskning på området som er gjennomført i andre land. Jeg tenker at på dette området kan internasjonal forskning ha overføringsverdi til norsk kultur og norske barn, derfor har jeg valgt å ta med en artikkel fra anerkjente forskere som har forsket mye på dette i Sveits.

I mitt arbeid som pedagogisk leder i barnehagen er det en del nettsider som jeg bruker som ressursbank. Disse nettsidene har jeg også søkt i for å finne artikler til oppgaven min. På barnehage.no har jeg funnet flere artikler som alle viser til et stort norsk forskningsprosjekt: hele barnet, hele løpet. Jeg har lest alle artiklene og de har vært med på å gi meg et større innblikk i forskningsprosjektet, men ettersom de alle er artikler med bakgrunn i rapporten eller konkret viser til rapporten, har jeg valgt å vise kun til forskningsprosjektet i min oppgave. Udir.no er en annen nettside som har mange gode artikler knyttet til barnehage.

Gjennom økt kunnskap om forskningsmetoder har jeg fått et nytt og kritisk blikk på hvilke fagartikler man bør velge og hvordan man leser fagartikler. Spørsmål jeg har stilt meg selv under søket og leting etter artikler har vært: hvem har skrevet dette? Hvor er det publisert? Er det en kvalitativ eller kvantitativ metode som er brukt? Og hvilken betydning har forskningsmetoden for min problemstilling? Har dette blitt forsket på i Norge og er resultatene lik som i andre land? Gjennom å ha disse kritiske blikkene når jeg leser fagartikler har det hjulpet meg til å finne artikler som både belyser temaet jeg skal skrive om og som jeg mener er faglig godt forankret.

4.0 Presentasjon av funn relatert til problemstilling

4.1 Hele barnet, hele løpet; mobbing i barnehagen

Det største forskningsprosjektet som har vært gjennomført i Norge på temaet mobbing i barnehagen er *Hele barnet, hele løpet; mobbing i barnehagen*. Prosjektet ble gjennomført i perioden 2013-2015 og var et samarbeid mellom FUB/FUG, Universitetet i Agder, Sørlandet sykehus og oppvekstsektoren i Kristiansand kommune. Målsettingen med prosjektet er å bidra med kunnskap for å forebygge mobbing i barnehagen. De har sett det ut ifra barnets opplevelser av mobbing, de ansatte sitt ansvar og foreldrenes involvering. I 2012 ga FUB (foreldreutvalget for barnehager) ut brosjyren: *Mobbing i barnehagen*. Det vekket motstand i enkelte fagmiljøer, men ble også starten for samarbeidsprosjektet, som har til hensikt å rette fokus mot tidlig innsats allerede fra den dagen barnet starter i barnehagen. Prosjektet har 6 ulike problemstillinger og for å belyse alle problemstillingene er det brukt ulike metoder, både kvantitativ og kvalitativ. Det har vært gjennomført spørreundersøkelse blant foreldre og ansatte i barnehagen, individuelle intervju og gruppeintervju av barn, observasjon av 4-5 åringer i barnehagen samt et kvalitativt feltarbeid i to barnehager.

Funnene fra prosjektet viser at barns opplevelse av vennskap og bli inkludert i lek er avgjørende for trivselen, og det de frykter mest er å ikke ha noen å leke med samt å bli utestengt fra lek. Flertallet av foreldre og ansatte slår fast at mobbing i barnehagen finnes, samtidig kan de se ut som en stor andel av de mener at problematikken rundt mobbing er overdreven og unødvendig å ta opp. Observasjoner gjort viser at en del ansatte unnlater å se og handle i situasjoner der barn blir utsatt for negative handlinger. I undersøkelsen kommer det også frem at de som jobber i barnehagen anser egen kompetanse omkring mobbing som relativt høy. I denne rapporten er det gjort ulike delprosjekt. Jeg vil i drøftingsdelen fokusere på de ansatte sitt perspektiv, samt områder som kommer inn på lekens betydning for barn for ikke å bli utestengt fra fellesskapet.

4.2 The Bernese Program against Victimization in Kindergarten and Elementary School

«The Bernese Program against Victimization in Kindergarten and Elementary School» er en artikkel utgitt i tidsskriftet *New Directions for Youth Development*, i mars 2012. I denne artikkelen beskrives et program gjennomført på barnehager/skoler i Sveits, basert på forskning i barnehager om temaet mobbing og et særlig fokus på dem som rammes av mobbing og utestengelse. Forfatterne av artikkelen er Françoise Alsaker og Stefan Valkanover, begge ansatt ved universitetet i Bern. Programmet har som formål å øke de ansatte sin kunnskap om mobbing, å tørre å se at det skjer og det fokuseres på de voksne sine holdninger og verdier, samt opprette en felles forståelse for hva mobbing er. Programmet består av 6 moduler, der de ansatte får opplæring, hjemmeoppgaver og et krav til refleksjon over egen rolle og viktigheten av observasjon for å avdekke og forebygge. Anti-mobbe programmet har blitt oversatt til norsk og kalles «sammen mot mobbing». I 2016 startet et prosjekt i to barnehager i Hordaland, med Alsaker som veileder i prosjektet. Det forskes nå på om dette programmet kan direkte overføres til bruk i norske barnehager. Jeg har ikke greid å finne noe resultat fra forskning eller omfanget på bruken av programmet i Norge, men jeg har valgt denne artikkelen fordi fokuset er på hvordan man rustet de voksne som er sammen med barna til å se og avdekke utestengelse og mobbing. Viktige elementer fra artikkelen som er direkte overførbart til å gjelde ansatte i barnehagen er tanken om å tørre se at det skjer, snakke med barna, foreldre og andre ansatte om at det skjer. I tillegg fremhever artikkelen viktigheten av å gjøre dette arbeidet sammen med barna. Man skal sammen sette regler for hvordan man skal forhindre mobbing i vår gruppe og hva som skal skje dersom noen bryter disse reglene. I utgangspunktet var denne metoden utviklet til å gjelde barn i skolealder, men det er i artikkelen fremhevet at denne metoden kan brukes med mindre barn og man kan tilpasse ved at barna for eksempel kan tegne reglene i stedet for å skrive de ned. Programmet er også tydelig rettet mot læreren, det er der jobben må gjøres. Det er læreren som møter disse problemene og man må her jobbe med sine egne verdier og holdninger for å stoppe og håndtere mobbingen.

5.0 Drøfting

5.1 Forebygge

Uteleken er godt i gang og små blikk inn i leken vitner om fantasifull og kreativ rollelek i restauranten. Jeg blir servert både pizza og kaffe før jeg går videre til neste gruppe med barn. I mot meg kommer en ansatt på avdelingen, hun holder Maria i hånden. Maria er 5 år og synes det med lek kan være litt vanskelig, spesielt den leken hun ikke er med og starter selv. Den voksne himler litt oppgitt med øynene og skysser Maria av sted med beskjed om at: «nå må du gå og leke deg». Maria blir stående på samme sted, kikker seg litt rundt og ser på meg med ett blikk som roper om hjelp!

Jeg har akkurat vært i restauranten og vet at de som leker der både er inkluderende og tar imot de som vil være med. Så jeg bøyer meg ned og sier til Maria: «du, jeg har akkurat vært på restaurant, der fikk jeg servert både pizza og kaffe. Jeg hørte de snakke om at de trengte flere folk som kunne hjelpe til, for det var så mange gjester! Skal vi gå bort og se, du og jeg sammen?» Maria tar meg i hånden og sammen går vi bort til restauranten. Etter en liten stund har Maria fått ansvar for kaffekokingen, en rolle hun er komfortabel med og som hun mestrer. Jeg blir der en stund for å se at leken fortsetter greit før jeg takker for maten og trekker meg litt tilbake. På avdelingsmøte samme dag er det mange som er litt oppgitte og beskriver Maria som et klengete barn som ikke har lyst å leke med de andre barna og som trives best med å leie på en voksen. Når jeg sier at det er ikke rart hun gjør det, husk på alle de gangene hun får nei fra de andre barna og regelrett har blitt utestengt fra lek. Selvfølgelig blir hun usikker og synes det er vanskelig å skjønne hvilke regler som gjelder i dag og får jeg bli med eller ikke. Ingen synes å være enig med meg og de mener til dels det er hennes egen skyld at dette skjer, da hun ikke har lyst å leke seg.

Dette er en historie fra hverdagen i barnehagen som jeg ikke tror er unik på noen måte. Jeg opplever at de fleste voksne gjør ikke dette av vond vilje, men det er mangel på kunnskap av hva som er viktig for et barn i sånne og lignende situasjoner. I tillegg er det vanskelig å ta tak i arbeidet med utestengelse. Vi vet at det skjer, vi ser at det skjer, men det er veldig vanskelig å være i forkant å forhindre at det skjer, fordi vi ikke har nok kunnskap, spesielt om lek som bruk av virkemiddel for å forhindre utestengelse. Som beskrevet tidligere er

leken barnas viktigste arena, den er selve drivkraften i et barn og det skjer mye læring gjennom leken. Men aller mest er leken en indre motivasjon og barn leker fordi det er morsomt!

Det som kommer frem i forskningsprosjektet om barn og mobbing (Lund et.al, 2015) viser at ingen av barna nødvendigvis opplevde å bli systematisk utestengt fra lek, men at de fleste har opplevd det og noen mer enn andre.

Observasjonene viser at det i hver barnehage var 1-2 barn som systematisk ble avvist og utestengt fra lek av de andre barna. Kjennetegn på de barna som blir utestengt fra lek: mangler leke-kompetanse, mangler språk- /kommunikasjonsferdigheter, blir oversett og negativt definert av de ansatte i barnehagen. (Lund et al. 2015, 32)

1-2 barn i hver barnehage er ganske mye og kjennetegnene kan allerede på forhånd gi oss en pekepinn på hvilke barn som står i fare for å bli utestengt. Ved å vite hvilke barn som er i risikozonen kan man ha et ekstra øye inn til de og observere når de barna skal komme inn i leken med andre, hvilke strategier bruker de og hvordan blir de møtt av de andre barna. Man kan stille seg spørsmål ved hvorfor noen voksne velger å overse disse barna. Jeg tror det i stor grad handler igjen om mangel på kunnskap. Man vet ikke helt hvordan man skal gripe dette an eller hvordan man skal snakke til de barna som stenger ute. Og det blir lett at den voksne legger negative følelser og definisjoner til barnet som stenges ute, slik som i historien om Maria. Selv om jeg tror mangel på kunnskap er en viktig faktor, viser resultatene fra forskningen (Lund et al. 2015) at ansatte selv mener de har god kunnskap om mobbing som fenomen og at de i barnehagen er god på å forebygge mobbesituasjoner. Selve resultatet sier ikke noe om hvilken type kunnskap de ansatte har eller hvordan de anvender den kunnskapen i praksis og om den blir brukt.

Skal man tvinge barn til å leke sammen, må de alltid si ja når noen vil være med? Og hva skjer så med leken når man skal tvinge barn til å leke sammen? Føles det greit for den som er tvunget inn i leken? Eller finnes det andre strategier for å få barn til å leke sammen? Jeg tror at den viktigste faktoren her er den voksne, man må tørre å nærme seg barnas lek og delta, og det skal være på barnas premisser. Lillemyr (2001) sin arbeidsmodell kan være et godt hjelpemiddel for å jobbe systematisk med lek som pedagogisk virkemiddel. Gjennom den modellen må man først gjøre seg kjent med temaet barn og lek, før man skal gå inn i leken og jobbe på tiltaksplanen for systematisk å jobbe med lek som virkemiddel. Å jobbe med leken vil i første omgang være viktig for å forebygge utestengelse fra lek, men man kan også bruke dette som virkemiddel for å snu en uønsket lekekultur som er etablert i barnegruppen eller for å løse konflikter som har oppstått. Jeg liker denne modellen veldig

godt, da det er godt beskrevet hvordan man gjennom de ulike planene skal jobbe for å komme dit og jeg liker systemtenkningen i modellen. Det er systemet som skal legge til rette for at alle barn skal få gjøre det som er meningsbærende for barn i denne alderen, leke. Og det er systemet som skal sørge for at ingen barn blir utestengt fra leken. Gjennom denne måten å tenke på tar man fokuset bort fra individet som et «problem», i dette tilfellet barnet som stenges ute eller barnet som stenger ute. Systemet i denne modellen vil være de voksne i barnehagen. Man kan ta utgangspunkt i Senge sin modell, som illustrerer hvordan man ut fra systemtenkning kan jobbe i en organisasjon for å endre seg. Her har man bidrag både fra hver enkelt og helheten i det danner systemet og man kan sammen utvikle seg til en lærende organisasjon. Der kan leken som bruk til å forebygge utestengelse være temaet som binder gruppen og prosessene sammen.

Utfordringen med denne modellen er at det krever at alle jobber med samme tema og har et felles fokus over tid. Og jeg tror det kan være vanskelig for de som på forhånd ikke har noe kunnskap om lek og dens verdi for barna. Samtidig er leken og det å være en aktiv deltager i lek vanskelig for mange voksne, så det vil være enklere å velge andre tema å jobbe med enn å ta tak i leken som arena for å hindre utestengelse. Jeg tror at hver enkelt sin bakgrunn i form av formell utdanning og egne erfaringer med lek fra sin barndom kan skape et gap mellom kunnskapen om temaet og hvordan man kan jobbe med dette i barnehagen. Samtidig er det veldig mye som blir pålagt oss å gjøre gjennom styringsdokumenter. Den nye rammeplanen er tydelig på alt barnehagen skal og må gjøre. Når alt blir like viktig, og man har det samme antall personer som må gjøre jobben, er det lett å velge bort det man selv føler er vanskelig, som å leke seg. Men i barnegrupper der man har mye problemer med utestengelse, må man faktisk bare stoppe opp, legge alt annet til side og jobbe iherdig med dette. Å bli utestengt fra lek og mobbet i barnehagen vil følge disse barna videre og prege hvordan de blir sett på av andre og ikke minst hvordan de ser på seg selv. Resultater fra forskningen til Alsaker og Valkanover (2012) underbygger dette. Studier som har fokusert på mobbing i barnehagen viser at barn som blir mobbet i barnehagen har større sjanse for å bli mobbet i skolen. Det viser seg også at mobbing i barnehagealder gir negative følelser og ulike former for angst, som de tar med seg videre i livet. Funn fra prosjektet hele barnet, hele løpet (Lund et al. 2015) viser at barn tidlig danner sosiale relasjoner med andre barn, og at det vil være viktig at man allerede på småbarnsavdelinger har fokus på å inkludere barn i leken. Samtidig viser rapporten at en del voksne i barnehagen synes mobbeproblematikken i barnehagen er overdrevent og den som blir mobbet blir ofte definert negativt og at barnet til dels har skyld i problemet selv,

som i eksemplet om Maria. Resultatene fra forskning skal man ta på alvor og her underbygges bare tankene rundt å øke de voksne sin kunnskap om lek, viktigheten av det i et barns liv og hvordan lek kan brukes som metode for å forebygge utestengelse.

5.2 Avdekke

Line kommer bort til meg og sier: «jeg får ikke bli med på leken, de sier bare nei!». Jeg snakker litt med henne om dette og ber henne om å prøve en gang til, mens jeg står ved siden av og ser hva som skjer da. Line spør igjen de andre jentene om å få bli med på leken. Nå er de litt usikre, de ser at jeg følger med, og da kan man jo nesten ikke si nei når en voksen ser det. Så de drar litt på det og sier til slutt ja, du kan være med, men da må du være katten. Jeg gjør ikke så mye mer med situasjonen akkurat der og da, men bestemmer meg for at her må jeg følge med og observere hva som skjer i dagene fremover. Heldigvis kom Line og sa ifra og ba om hjelp. Det viser seg at i dagene etter får Line mange nei når hun ber om å få bli med.

Hva gjør man for å avdekke at utestengelse skjer og hvordan tar man tak i det? For å avdekke at utestengelse skjer må man ha noe kunnskap om hva man skal se etter, på hvilke måter utestenger barn hverandre fra leken? Idsøe og Roland peker på den relasjonelle mobbingen, der utestengelse hører hjemme. Det man ser hos barn i barnehagealder er veldig forskjellig. Noen barn er veldig direkte og sier «Nei, du får ikke bli med i leken». Andre kan være mer diskre, enten ved å hviske til den som stenges ute, eller hviske til de andre at de ikke vil barnet skal være med slik at det blir en kollektiv utestengelse. Da ser man det gjerne i form av at barn løper en annen plass, snur seg bort når barnet kommer og spør om å få bli med på leken, svarer ikke når de blir spurt eller sender små blikk som tydelig sier at du er ikke velkommen. Alle disse tegnene må man vite noe om når man skal observere barn i lek og for å avdekke at det skjer. Så må man samtidig skille mellom konflikter og utestengelse, der konflikter er en del av den naturlige sosialiseringen, mens systematisk utestengelse er det ikke. Når Line i flere uker opplever å ikke få bli med i leken snakker vi om utestengelse. I Line sitt tilfelle kom hun selv og sa ifra om at hun ikke fikk være med, og det kan da bli enklere å bli klar over situasjonen og vite at her må man observere tett i tiden fremover for å hindre at det skjer igjen. Men hva med de gangene barn ikke sier ifra, men bare finner seg i det? Det kan være vanskelig å oppdage all utestengelse som skjer, spesielt dersom man har mye av den relasjonelle mobbingen med

blikk, hvisking og snu seg bort. I en barnegruppe på storbarnsavdeling har man 3 voksne per 18 barn og store deler av dagen er en voksen opptatt i møter, med matlaging eller rydding. Og i disse dager står diskusjonen om ny bemanningsnorm i barnehagen, som ikke blir bedre enn dagens bemanning. Kravene og retningslinjene i rammeplanen samsvarer ikke med dagens bemanningsnorm og jeg tror at disse barna som ofte blir utestengt fra leken av ulike årsaker er de som glipper for oss i en travel hverdag.

En måte man kan få tak på hva som rører seg i barnegruppen er systematiske samtaler med barn. Kinge (2006) beskriver godt hvordan man kan gjøre dette. Ved å først oppnå en god relasjon til barna kan man snakke med dem om det aller meste. Min erfaring er også at bruk av bilder eller tegning er en fin innfallsvinkel til å snakke med barn om det som kan være vanskelig. Man må sette seg et tydelig mål med samtalen, barna må vite hvorfor vi har denne samtalen og spørsmålene må være formulert innen temaet utestengelse. Man bør også tenke over om det er barnet som blir utestengt eller barnet som stenger ute man snakker med, og tilpasse spørsmål og mål etter det. Så er det ekstra viktig å ha med seg inn i samtalen tanken om at vi ikke skal være belærende, men følge barnet sitt initiativ og barnets tanker og følelser rundt det som skjer i leken. Det å bruke seg selv som eksempel har jeg også god erfaring med, man kan fortelle om en gang man ble utestengt fra leken og hva det gjorde med meg, eller den gangen jeg selv stengte noen ute og hvilke følelser det gav meg. På den måten ser barna at dette gjelder flere og man skaper en tillit som jeg tror gjør det enklere for barnet å sette ord på det som skjer. En sån gjennomføring av samtaler vil selvfølgelig også ta noe tid, men jeg tror at ved å prioritere samtaler med barn får man en helt annen innsikt i barnas hverdag som man senere kan «spare» tid på. Ved at man systematisk har jobbet med å avdekke utestengelse og vet hva som nå skjer i barnegruppen, har man en helt annen innfallsvinkel til å ta tak i situasjoner som oppstår, ved å for eksempel gjenkalle samtalen sammen med barn i situasjonen.

En annen metode man kan bruke for å jobbe med temaet mobbing er beskrevet i artikkelen til Alsaker og Valkanover (2012). Her beskrives 6 moduler som læreren skal igjennom i løpet av noen uker. Der er samtaler og samarbeid med andre fremhevet som viktig for å stoppe mobbing. Programmet starter med at læreren må jobbe med sine egne verdier og holdninger til temaet, de må tørre å se at det skjer og sette ord på det. Etter dette er observasjon et viktig stikkord. Til slutt er det fremhevet hvor viktig det er å få med barna på arbeidet. Sammen skal læreren og barna sette regler for hvordan vi skal være mot hverandre og hva som skjer visst noen ikke overholder reglene. Jeg tror dette er

kjempeviktig i dette arbeidet, å involvere barna selv. Ved å ta med dem når regler i gruppa skal settes får de ett eierskap til temaet utestengelse. I barnehagen kan man også ta med ungene på råd, de har mange gode forslag å komme med når de får muligheten.

Utfordringene med dette programmet, slik jeg ser det, er å følge opp det man blir enige med barna om. Man må sette av tid til å gjennomføre og følge opp det som kommer etter. Min erfaring er at «alle» vet hva som er det riktige å si når man sitter i en gruppe og snakker om hvordan vi skal være mot andre, men det er ikke like enkelt når man står opp i situasjonene. Det vil også kreve at hele personalgruppen i barnehagen er med på prosjektet, ikke bare en barnehagelærer eller en ansatt på avdelingen. Resultatene etter forskningen (Alsaker og Valkanover, 2012) er veldig gode og de så at læreren ble bedre rustet til å ta tak i problemene når de oppstod og at barna selv også var bedre i stand til å takle situasjoner med mobbing.

6.0 Avslutning

Det som kommer tydelig frem både gjennom teori, forskning og egne erfaringer er den viktige rollen den voksne spiller for å forebygge og avdekke utestengelse fra lek. Etter hvert som jeg har skrevet denne oppgaven, lest artikler og teori har jeg blitt veldig opptatt av leken. Både som egenverdi, men også som metode for å jobbe aktivt med å forebygge utestengelse. Det vil være ønskelig å øke kunnskapen om lek rundt omkring i barnehagen. Samtidig må voksne bli flinkere til å tre inn i leken til barna, tørre å slippe seg løs, bruke seg selv som en ressurs for å styrke leken til barna. Man får veldig mye nyttig informasjon av å ta del i barnas lek og man kan observere fra det innerste hold når man er en del av leken. Samtidig må man ha en del kunnskap om hvordan man samtaler med barn om situasjoner som oppstår og hvordan man kan løse dette. Mest ønskelig er det selvfølgelig at man jobber godt med å forebygge utestengelse, at man på forhånd har snakket med barna om hvilke regler man skal ha og hvordan løser vi dette når situasjoner oppstår. Man kan snakke med barn om mye og få de på lag, i stedet for å snakke om de med andre. Uten å inkludere barna selv i dette arbeidet mener jeg vi ikke kommer så mye lengre i arbeidet med å forebygge utestengelse fra lek. Det har ikke vært forsket mye på temaet mobbing i barnehagen, så dette er et felt det burde vært satset mer på. Man snakker gjerne om tidlig innsats, men ofte har jeg inntrykk av at de som styrer pengesekken da tenker på barn i småskolen og ikke barnehagen. Det ville også vært interessant og forsket på lek som

metode for å hindre utestengelse og om dette har en effekt. Samtidig må barn og psykisk helse få et mye større fokus når man nå utdanner barnehagelærere og fagarbeidere i barnehagen. For mobbing i barnehagen angår i stor grad barnets psykiske helse, og mobbing i barnehagen skjer, vi må bare tørre å se det og ta tak i det.

Litteraturliste

Alsaker, Françoise og Stefan Valkanover. 2012. *The Bernese Program against Victimization in Kindergarten and Elementary School*. New Directions for Youth Development, march 2012.

Fandrem, Hildegunn, Otto Laurits Fuglestad, Inger Kristine Løge, Pål Roland og Elsa Westergård. 2013. *Barn i utfordringer, systemtenkning og tidlig innsats i pedagogisk arbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.

Helgesen, Mai Brit. 2014. *Mobbing i barnehagen. Et sosialt fenomen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Idsøe, Ella Cosmovici og Pål Roland. 2017. *Mobbeatferd i barnehagen. Temaforståelse-forebygging-tiltak*. Oslo: Cappelen Damm.

Kinge, Emilie. 2006. *Barnesamtaler- det anerkjennende samværet og samtalens betydning for barn med samspillsvansker*. Oslo: Gyldendal Akademiske.

Kunnskapsdepartementet. 2016. *Tid for lek og læring. Bedre innhold i barnehagen*. Meld.st.19(2015-2016) [Meld. St. 19 \(2015–2016\) - regjeringen.no](http://meldst19.no)

Kunnskapsdepartementet. 2017. *Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Utdanningsdirektoratet.

Lillemyr, Ole Fredrik. 2001. *Lek på alvor*. 2.utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Lund, Ingrid, Marianne Godtfredsen, Anne Helgeland, Dag Øystein Nome, Bobo Velibor Kovac og David Lansing Cameron. 2015. *Hele barnet, hele løpet; Mobbing I barnehagen*. Oslo: foreldreutvalget for barnehager, foreldreutvalget for grunnsopplæringen